Brændpunktet i Øieblikkets politiske Stilling

Taler	Dato	Sted
Ludvig Mariboe Benjamin Aubert	31 juli 1882	Hamar

Omstendigheter
Det politiske Møde

Landsmænd! Vi er samlede for at forhandle om den politiske Stilling i vort Fædreland. Vi gjør det i Følelsen af Øieblikkets Alvor og ikke uden Frygt for Fremtiden. Men langtfra uden Haab, selv om vi staar paa et konservativt Standpunkt. -- Vanskelige politiske Tilstande er ikke noget eiendommeligt for Norge. I mange Lande, -- ja i de fleste større Lande, er de langt vanskeligere end hos os, og der ser langt mørkere du, fordi Skaden der er langt dyberegaaende. Hos os er det heldigvis ikke sørgelige Samfundsforholde der griber dybt ind i hele Folkets Liv, som har reist Kampen. Tvertom -- Stridsemnerne ligge dog -- hvor alvorlige de end er -- langt mere paa Samfundets Overflade. Og naar der alligevel hos os er en Bevægelse, der kan maale sig med hine Landes, -- sa skyldes det for en stor Del en unaturlig Ophidselse. Dette gjør Folkets Ansvar for en slet Udgang større; men det giver ogsaa mere Haab om en god Udgang af Striden.

Lad os et Øieblik undersøge, hvad der i et Land, der med Rette har været prist for sin lykkelige Forfatning, -- hvor der ogsaa i det Hele har været fuld Tilfredshed med denne -- har virket, at der er opstaaet en saadan ophidset Misstemning. Det er da nødvendigt at gjøre et kort Tilbageblik.

Vi ved, at den ophidsede Tilstand hænger nøie sammen med Striden mellem Statsmagterne. -- Strid mellem dem er intet nyt, hverken om enkelte Reformspørgsmaal eller, som nu især, om Magtens Grænser. Det er saa langtfra, at de ældste Storthing ikke passede paa sine Rettigheder, at der allerede fra det første Storthing har været Strid om Sanktionsretten ved finansielle Beslutninger. Man har en mærkelig Ytring af Konstitutionskomiteen i 1833 -- formentlig skrevet af H. Foss eller J. A. Hjelm: «Det ligger i Forholdenes Natur, at Regjeringen ikke fordrer for sig mindre Rettigheder, ikke tilstaar Repræsentationen større Rettigheder, end den finder utvivlsomt at tilkomme

den. I Tvilstilfælde maa den anse sig baade berettiget og forpligtet til at fordre Fortolkningen og Anvendelsen af Grundloven at være i dens egen Favør, ligesom omvendt Nationalrepræsentationen gjensidig maa i saadanne Tilfælde paastaa Formodningen at være for den største Indskrænkning i Regjeringens Magt, og den fuldstændigst mulige Kontrol med Brugen af de den tillagte Rettigheder. Dette grunder sig ikke i nogen uædel Stræben efter Udvidelse af Rettigheder, uagtet det ligger i enhver Magts Natur, at den formedelst Virksomhedsdriften, der er det bevægende i alt Liv, altid stræber at udvide sig; men det har sin retslige Grund i de konstitutionelle Magters Pligt, hver for sig at vogte sine Grænser, saaledes at de ikke overskride saf de øvrige Magter.»

Dette kan tages som et træffende Udtryk for Forholdet mellom Statsmagterne i den tidligere Del af vort konstitutionelle Liv. Det er beklageligt, at man tog det paa denne sagførermessige Maade, thi det levende saamangt et Stridsspørgsmaal aabent, der ellers kunde været afgjort for Efterkommerne. Men paa den anden Side viser det, at man tog Magtstriden som noget naturligt. Striden var derfor heller ikke saa skarp. Den var ikke rettet mod selve Regjeringens Tilværelse end sige mod selve Kongedømmet.

Skal vi pege paa Vendepunktet for Stridens Forværrelse, da fæster Blikket sig paa Indførelsen af aarlige Storthing, kort efterat Landdistriktene havde gjenerhvervet sine gamle 2/3 af Storthingspladsene og for det meste var ophørt med hertil at vælge Embedsmænd til Storthingets Samvær hvert andet Halvaar har vitterlig for alle givet denne denne Statsmagt en ganske anden Magtfylde end tildligere, givet den langt kraftigere Kampmidler mod Regjeringen i dens eller dens Lederes Stræben efter at udvide sin Magt. Det har lettet og fæstet Partidannelsen inden Landrepræsentationen, der er den stadigst tilbagevendende Del af Thinget; -- det har svækket den konservative Side i Thinget, idet Byrepræsentationen, der især udgjør denne, er idelig skiftende og derfor den anden Side underlegen i parlamentarisk Erfaring; -- det har omvendt gjort Gjenvalg saameget økonomisk vigtigere for mange Landrepræsentanter og derved gjort dem mere afhængige af Vælgernes Meninger. Disse Omstændigheder har givet Oppositionen mod Regjeringen en langt større Følelse af sin Kraft og derigjennem ogsaa gjort den fordringsfuldere. -- Af stor Vigtighed har det her været, at denne Opposition har fundet en saa dygtig Leder som Hr. Johan Sverdrup. Denne Mands Indflydelse har ofte været overvurderet af Modstandere som af Venner. Men hans Magt har dog været saa stor, at det varer længe, før nogen faar samlet et saadant Rige igjen, -- som en Mand har

udtrykt sig. Det er umuligt ikke at nævne ham selv i et kort Tilbageblik, og det har sin ikke ringe Betydning, at en saa begavet og virkelysten -- det maa vel være tilladt at sige -- sa ærgjerrig Mand i 30 Aar kun har været i Oppositionen. Dette er et unaturligt Forhold. Hvor varmt en saadan Mands Fædrelandssind end kan være, han bliver dog nødvendigvis ensidig. Han taber Sansen for den udøvende Magts Betydning og for den rette Begrænsning af Storthingets Arbeide og Rettighede. Meget kunde kanskje været anderledes, om denne Mand i sin mere maadeholdne Tid selv havde villet og kunnet modtage en Plads i Regjeringen.

Samtidig med de aarlige Storthings Indførelse og Udvikling er der udenfor Storthinget foregaaet en mærkelig Forandring inden Almenheden. Først fra den senere Del af Sextiaarene er en stor Del af Folket vaagnet til politisk Interesse -- dels paa Grund af den bondevenlige Bevægelse, som da var oppe, dels fordi Virkningen af den store Reform i Almuskolevæsenet paa Landet nu har vist sig i den yngre Slægts større Sans for Oplysning og Aandsliv. Men det maa høilig beklages, at den politiske Oplysning har været saare ringe og at den har været i høi Grad vildledet. Trangen til politisk Oplysning har for en stor Del været tilfredsstillet af en oppositionel Presse, der netop begyndte at tage Opsving kort før aarlige Storthings Indførelse, en Presse, der har været redigeret med en ganske Anden Dygtighed, men ogsaa i en langt mere radikal Retning end tidligere, -- der tillige har været besjælet af den mørkeste Mistænksomhed mod Styrelsen, -- været til det utrolige opfindsom, hvor det har gjældt dennes Feil, og ført det mest ophidsende Sprog ligeoverfor det bestaaende og mod Regjeringen, -- i dette Punkt vistnok til dels søgende en Undskyldning i den bitre og personlige Tone, som af enkelte konservative Blade har været benyttet mod Storthinget og dets ledende Medlemmer. Ja, man kan med Sandhed sige, at det maa se underligt du i deres Forestillinger, der aarevis kun har læst disse Oppositionsblades hadefulde og usande Behandling af Sager og Personer. -- Og denne Presse har det lykkets at faa en stor Indflydelse paa Vælgerne. Herved er der opstaaet en Vexelvirkning mellem disse og Storthinget, som ei let kan overvurderes. Vælgerne ophidses gjennem hin Presse væsentlig af en liden Skare yngre Politikere i Hovedstaden, og dette virker tilbage paa Storthingets Sammensætning og de Valgtes Holdning. For en stor Del herigjennem er det efterhaanden lykkets at fjerne næsten alle Landrepræsentanter, der ikke hører til Venstre, og de maadeholdne tugtes af denne Presse ved hvert Tegn paa Selvstændighed. Den har sammen med Partitrykket, inden Thinget bidraget væsentlig til, at selv inden Venstre har den videregående Del mere og mere faaet Overhaand.

Oppositionen mod Regjeringen i og udenfor Storthinget har ogsaa været heldig i at finde kraftigt Agitationsstof.

Fra ældre Tid har Oppositionen mod Regjeringen hos en stor Del af vor Landbefolkning havt let for at finde en villig Jordbund formedelst den nedarvede og endnu langtfra udslukkede Uvillie mod den hele Embedsstand, hvis Spidse jo Regjeringen er. Og Oppositionen mod Regjeringen har endvidere hos os havt en ypperlig Næring i selve Regjeringens Alder. Jo ældre en Regjering er bleven, des sikrere vil den være paa stedse skarpere Angreb fra alle dem, der ønsker en Forandring, -- des flere Feil vil der naturligvis samle sig sammen at angribe; thi selv den bedste Regjering gjør af og til nogle Feilgreb. Hos os maa nu som bekjendt den nuværende Regjering siges at være en 20 Aar gammel. De mange Personskifter har ikke i nogen Maade forandret dens Retning. Tvertom -- i de sidste 10 Aar har de været af mindre politisk Betydning end lignende Personskifter i tidligere Tider. Det er Aaret 1872, som her danner et Vendepunkt, idet Sammensætningen tidligere var mere politisk blandet. Denne Forandring har aldeles ikke, som man har sagt, været grundet i, at man har villet tage Mænd, som ei havde Storthingets Tillid, eller villet befordre et personligt Regimente, -- men den forklares af den i 1872 hentede Erfaring. Som bekjendt udtraadte Broch og Irgens i dette Aar paa Grund af Uenighed med sine Kolleger om Statsraadssagen. Denne Udtræden var vistnok især for Brochs Vedkommende forklarlig ved hans Opfatning af denne Sag. Men sikkert er det, at den voldte Regjeringen store Vanskeligheder og gjorde det ialfald midlertidig til en Opgave under de voxende politiske Stridigheder at faa en mere ensartet Sammensætning af Statsraadet. Denne er altsaa forklarlig. Men ganske vist har den været uheldig ved at skjærpe Partiväsenet.

Har nu altsaa selve Ministeriets Langvarighed givet et stadigt, fortræffeligt Agitationsstof, -- saa har det heller ikke manglet paa enkelte store Nummere, som har været udnyttet med en mærkelig Ihærdighed.

Der maa i første Række nævnes Unionsforslaget i 1869-1871. Det er klart, at ethvert Forslag til en ny unionel Ordning var vel skikket til at ophidse et Folk saa mistænksomt, hvor det rører ved den nationale Selvstændighed, som vort. Det maatte saameget mere være et ypperligt Agitationsmiddel for Oppositionen, som det fremkom -- sa kort efter Statholderstriden af 1860. Jeg er tilbøielig til at tro, at det -- selv om Forslaget i sig fortjente at bifaldes -- var

uklogt at fremsætte det, da det aldrig var at vente, at Storthinget under almindelige Forhold vilde antage et Grundlovsforslag paa 71 §§er, hvoraf ingen kunde forandres uden i samme Former som Forandringer i selve Grundloven og uden Sveriges Samtykke. Det var at forudse, at heraf kunde alene høstes større Ophidselse og Uvillie mod Regjeringen. Men paa den anden Side har dette Forslag af Venstres Agitatorer lige til den Dag idag været brugt paa den skammeligste Maade. Der har mangen Gang været talt, som om dets Forfattere og Regjeringen herved vilde forraade vor Selvstændighed, og dets Indhold gjengives idelig i en ganske forvansket Skikkelse. Under Ordskiftet i Storthinget, da det først blev ret kjendt, indrømmede selv skarpe Modstandere, at det vidnede om de Mænds Fædrelandssind, der havde udarbeidet det. Og dets Udarbeidelse har i hvert Fald været til Nytte. Den tjente til at opklare det nuværende statsretslige Forhold mellem Norge og Sverige -- og jeg har den bedste Grund til at tro, at den har bidraget til, at Statsholderpostens Ophævelse, dette gamle og varme norske Folkeønske, for hvis Skyld det til dels var sat i Gang, gik saa glat i 1873 uden at vække nogen unionel Tvist.

Men aligevel maa Unionsforslaget endnu efter 11 Aar daglig gjøre Tjeneste for at ophidse mod en Regjering, der med største Uret sigtes for Mangel paa Fædrelandssind. Og vore Venstre-Agitatorer har nu med sin mærkværdige Opfindelsesevne været istand til at sætte dette sammen med det nye, endnu kraftigere Agitationsmiddel -- det absolute Veto. Heri har vore Radikale under den store politiske Uvidenhed faaet en endnu mere velkommen Tumleplads for sin livlige Indbildningskraft. Fra Karl Johans mangeaarige Arbeide for absolut Veto ved almindelige Love har dette Ord havt en slet Klang endog hos den mere oplyste Del af Folket, idet selv denne ofte ikke har været tilstrækkelig opmærksom paa den store Forskjel, hvor det gjælder almindelige Love og hvor det gjælder Grundloven. Og ligeoverfor den store Mængde har det fremmede Ord gjort Ophidselsen og Forvanskningen saameget lettere. Intet er almindeligere end den Tro, at Kongen hermed faar selve Raadigheden over Grundloven. Ja, man hører ofte Opfattelser af Vetoet, der minder om den franske Revolution, da Partierne troede, det var en mægtig Mand, en tung Stat og deslige, eller at Kongen derved vilde faa Herredømme over Borgernes Liv og Gods.

Her er jeg imidlertid kommen ind paa Brændpunktet i Øieblikkets politiske Stilling -- det, der er gjort til det største Nummer paa Venstres Valgprogram af dets Fører -- nemlig 9de Juni-Beslutningen.

I den har Uvillien mod det absolute Veto fundet sit vigtigste Udtryk, -- den er bleven Venstres Mærke, hvorunder det indbyder Folket til at fylke sig.

Lad os da se, om den fortjener det.

Det er da nødvendigt at gaa tilbage til de Forhold, hvorunder hin skjæbnesvangre Beslutning blev til.

Det er let at forstaa -- hvilken Mening man end har om Statsraadssagen -- at dennes Afgjørelse maatte vække stærk Harme. En fire Gange, af fire ved forskjelligt Valg sammensatte Storthing -- og sidste Gang med overvældende Flertal -- fattet Beslutning er vanskelig at afvise. Et myndigt Folk, der allerede i en længre Tid har levet under en konstitutionel Forfatning, lader sig ikke led byde saadant.

Det vilde ikke engang været et godt Tegn, om det var taget med Ligegyldighed.

Men med saameget større Harme maatte det naturligvis føles af dem, der var ganske uenige i den Paastand, at det absolute Veto ved Grundlovsforandringer var hævet over Tvil, -- der tvertimod var af den stik modsatte Mening.

Og det maa indrømmes, at det for den store Mængde af Storthingsmænd, der ei havde statsretslige Kundskaber og hellerikke havde gjennemlevet Statholdersagen, var meget naturligt, at de ikke strax erkjendte det absolute Vetos Rigtighed. Grundlovens Fortolkning i dette Punkt havde vitterlig nok været omtvistet i Theorien. I Forhold til Spørgsmaalet store Rigtighed var det endnu lidet behandlet af Videnskaben. Og den Literatur, hvoraf de fleste øste, var den ophidsende og forvanskende Venstrepresse.

Det havde derfor efter Omstændighederne ikke været saa underligt, om Flertallet fra sit Standpunkt havde nedlagt en Protest mod det absolute Vetos Uomtvistelighed, -- om der end havde været meget at sige paa, at flere af de ledende Mænd, der havde deltaget i Statholdersagen, ei gjorde sit til at hindre det.

Men der er et langt Sprang fra en Indsigelse mod, at Kongen har absolut Veto i Grundlovssager, og til Beslutningen af 9de Juni.

Thi denne er ikke blot en Protest mod Vetoet, men en høitidelig Erklæring om, at Storthingets Beslutning af 17de Marts 1880 om Statsraadernes Adgang til Storthingets Forhandlinger er gjældende Grundlov.

Og denne Erklæring var aldeles uberettiget, selv om Flertallet ei vilde indrømme det absolute Veto.

Dette er let at vise.

9de Juni-Beslutningen er tilbleven gjennem Foreningen af to indbyrdes meget forskjellige Anskuelser, -- den ene, som formodentlig var den overveiende ogsaa i Tal og som ialfald har havt størst Indflydelse paa Beslutningens Tilbliven og Indhold, den, at der intet Veto tilkommer Kongen i Grundlovssager, hverken efter Grundloven selv eller Praxis, -- den anden, at der ialfald ved Praxis er indrømmet Kongemagten et suspensivt Veto.

Den første af disse Meninger var den 9de Juni 1880 en Umulighed.

Den er umulig efter Grundloven selv, da den vilde kunne gjøre det lettere at forandre Grundloven end en Bestemmelse i Privatlovgivningen. Den er end mere umulig efter 66 Aars Praxis. Thi ved denne var umodsigelig fastslaaet Tilværelsen af et Veto ogsaa ved Grundlovssager. Skulde den Ting være omtvistelig, saa er det ikke et eneste Fortolkningsspørgsmaal i vor konstitutionelle Ret, der kan ansees sikkert afgjort; man kan ligesaagodt nægte, at finansielle Beslutninger kan behandles i samlet Storthing i stedet for i Afdelingerne.

Netop i selve Statsraadssagen havde Storthinget uden Protest taalt Vetoet 3 Gange, -- Protokolkomiteen saavel i 1873 som 1875 sagde udtrykkelig om Anvendelsen af dette Veto, at Behandlingen inden Regjeringen ikke i og for sig gav Anledning til nogen Anke, -- og ingen Røst i Thinget sagde noget andet. Efter Nægtelsen af Sanktion i 1877 har vistnok Protokolkomiteen i 1878 for første Gang udtalt sig for intet Veto i Grundlovssager, -- og denne Mening støttedes af Sverdrup. Men man vovede den gang endnu ikke at æske nogen Beslutning af Thinget, og gjentog derefter i 1880 uforandret den samme Grundlovsbeslutning -- hvori atter laa en Erkjendelse om, at Sagen ei var afgjort uden Sanktion -- og Størstedelen af de 74 Niendejunimænd havde jo desuden

selv et Par Uger før Afgjørelsen andraget Kongen om at sanktionere. Man skulde da i Sandhed anseet det umuligt, at de samme, eller ialfald for en stor Del de samme Mænd faa Uger bagefter skulde have paastaaet, at enhver Sanktion var overflødig ved Grundlovsforandringer.

Men selv om man kun holdt paa et suspensivt Veto i Grundlovssager, kunde Beslutningen af 17de Marts 1880 umulig erklæres for gjældende Grundlov. Vi har kun en Regel om suspentivt Veto i Grundloven, det er § 79. Og Betingelserne efter denne § var ei her opfyldte. Ganske vist kan disse Betingelser aldrig helt opfyldes ved Grundlovssager, da §en -- som Sammenhængen med de foregaaende §§er fra 76 klart viser -- kun handler om almindelige Love, behandlede i Odelsthing og Lagthing, medens Grundloven alene behandledes i samlet Storthing. Nu, dette skulde overhovedet udelukke Tanken om et suspensivt Veto ved Grundlovsforandringer. Men naar man alligevel vilde holde paa dette, saa skulde man dog have opfyldt de Betingelser, som kunde opfyldes.

Jeg tænker her paa §ens Fordring om, at Lovbeslutningen skal af Storthinget være forelagt Kongen «med Begjæring, at H. M. ikke vil nægte en Beslutning sin Sanktion, som Storthinget efter modneste Overlæg anser for gavnlig.» En saadan Begjæring var ei her fremsat. Det er klart, at det her manglede et Vilkaar, som kunde været opfyldt. Dette blev ogsaa fremhævet af en Del Thingsmænd, der holdt paa det suspensive Veto, og derfor sluttede sig til en simpel Protest mod Paastanden om absolut Veto. Men dette blev afvist med, at hint Vilkaar var en tom unødig Form. Nu, selv om saa havde været, havde man ei Ret til at sætte sig du over denne, naar Grundloven kræver den, og det gjaldt noget saa alvorligt som at drive igjennem en vigtig Forfatningsændring mod den ene Statsmagts Villie, -- allermindst skulde de gjort det, der tale høiest om at være Grundlovens troe Vogtere.

Men hin Begjæring er ingen tom Form. Grundlovens § 79 gaar du paa, at Storthinget i visse Tilfælde har Ret til at drive gjennem til Lov en 3 Gange uforandret antagen Beslutning. Men kun en Ret, -- det kan lade være at benytte sig deraf. Og at det vil benytte sig af den, skal det lægge utvetydig for Dagen ved hin udtrykkelige Begjæring. -- Men der ligger ogsaa en anden Betydning i hin Begjæring, den nemlig, at Beslutningens Form skal lægge det alvorligt paa Storthinget Samvittighed, hvad det nu gjælder, og at det maa være en fast, urokkelig Folkevillie, at dette skal vorde Lov. Man har nu ikke taget det saa nøie med denne Beslutning ved almindelige Love, saaledes ni sidst med

Præstegaardsloven, hvor alene Lagthinget fattede Beslutningen om Begjæringens Fremsættelse, men ikke Odelsthinget, idet Præsidenten der nøiede sig med at gjøre det i Expeditionen til Regjeringen. Men ved almindelige Love kan dette til Nød forsvares med, at Thinget ved den uforandrede, ordlydende Gjentagelse af den forrige Beslutning allerede har lagt sin Villie for Dagen om at bruge sin Ret efter § 79. Men dette kan aldeles ikke siges, naar man tillader sig §ens Anvendelse paa Grundlovsbeslutninger; thi den uforandrede Gjentagelse betyder da kun, at man atter antager samme Forslag -- idet man her kun har Valget mellem at antage uforandret og at forkaste. Hvis man vilde overføre § 79 paa Grundlovsforandringer, vilde her netop trænges udtrykkelig Begjæring som den af §en paabudne for at vise, at Thinget ogsaa vil benytte sig af Retten til at drive Forandringen igjennem trods Kongens Veto.

Og en saadan Begjæring havde netop i denne Sag havt sin særlige Betydning. Den skulde nemlig naturligvis for at have nogen Virkning være besluttet med samme Flertal, som det trænges til selve Grundlovsbeslutningen. Ligesom 2/3 Pluralitet var nødvendig, for at Storthinget kunde siges at have besluttet Forandringen, saaledes maatte 2/3 være enige om, at Begjæringen skulde fremsættes, -- enige om, at de ikke blot paany havde vedtaget Grundlovsforslaget, men ogsaa havde gjort dette fast bestemte paa at drive Forandringen igjennem om at benytte den paastaaede Ret efter § 79. Men det er vel ingen dristig Gjætning, at man ikke havde faaet 2/3 Flertal herfor den 17de Marts 1880. Det var kun 74 -- 2 mindre end 2/3 --, som stemte for Beslutningen af 9de Juni. Det havde vel neppe været saamange, som den 17de Marts -- før den svære Agitation endnu ret havde virket -- havde stemt for at udtale, at Forandringen skulde blive Lov, hvad saa end Kongen sagde. Altsaa selv fra det suspensive Vetos Standpunkt var Beslutningen af 9de Juni med dens Erklæring om, at Statsraadernes Adgang til Thinget var gjældende Grundlov, ganske uholdbar. Et vigtigt Vilkaar var ei opfyldt. -- Men saameget urigtigere var Beslutningen fra deres Standpunkt, der burde vide, at Storthinget selv tidligere havde fastslaaet den Fortolkning, at Grundloven ei kan forandres uden Kongens Samtykke. Og dette gjælder særlig om den Mand, Hr. Direktør Sverdrup, har nylig holdt en Tale, hvori Venstres Valgprogram skal være opstillet, og som har været kaldt Svar paa Throntalen. Han har her udtalt sig om den Ytring i denne, at Kongen «med Beklagelse erfarer, at Storthinget vil gjøre gjældende, at det kan forandre Grundloven uden Kongens Samtykke, og at Kongen har den urokkelige Overbevisning, at Grundloven kun kan forandres af begge Statsmagter,» -- han har herom sagt at han har læst disse Ord med dyb

Beklagelse og tilføiet: «Gid dette Ord aldrig var blevet udtalt.» Men da er der kanske andre Ord, som denne Mand nu vil læse med dyb Beklagelse og heller havde ønsket usagte. Jeg tænker her paa Ord udtalte af tidligere Storthing og deres ledende Mænd. Jeg tænker paa hine Ord af Præsidenten af 17de Mai 1814 Georg Sverdrup, og hans Fæller i Konstitutionskomiteen 1824 -- hvori de mener, «det er uomtvisteligt, at Grundlovsforandringer ikke kan gjøres uden med Storthingets og Kongens fælles Samtykke.» Jeg tænker paa Gjentagelsen heraf af Storthinget selv, idet det i Adressen af 1824 «for Europas Øine» -- som Konstitutionskomiteen ved en senere Leilighed s. A. sagde om dets Handlinger i denne Sag -- erkjender, at Kongen allerede var i «Besiddelse af et absolut Veto, forsaavidt Forandringer i Grundloven angaar.» Og jeg tænker især paa Ytringer af en senere Dato, i Adressen af 23de April 1860, hvor Storthinget udtaler:

«I D. M.s Haand laa Afgjørelsen af vor Beslutning.» -- «At bringe den Del af Forfatningen, der angaar Ordningen af Rigets Raad, sin Fuldendelse imøde, vil være D. M.s og kommende Storthings Opgave, og Storthinget nærer det Haab, at det Tidspunkt ikke er fjernt, da et loyalt og standhaftigt Folks Bestræbelser vil lønnes med fortjent Held».

Thi disse Ord har Hr. Sverdrup selv været med at forfatte i vedkommende Komite; han skal endog selv have skrevet denne Del af Udkastet til Adressen; han siger ogsaa selv i 1863 om nogle af de herhen hørende Ord, «at de ei var indkomne ved Tilfældighed, derom kunde han selv vidne». Han henviste ogsaa til dem paa følgende Storthing, da han samtidig talte om at lægge den samme Beslutning med Anmodning om Sanktion for Kongens Fødder.

Det har længe været paastaaet af Venstre, at disse og mange andre Udtalelser ligened til 1873 i Statholdersagen intet havde at betyde. Nylig er der dog af et Par Venstreblade paa Vestlandet blevet erkjendt, at de indeholde en Indrømmelse -- nemlig at Kongens Samtykke er ubetinget nødvendigt ved de Grundlovsforandringer, som angaar hans Rettigheder og Myndighed, og det tilføies, at Venstre fremdeles med hine Indrømmelser i frisk Erindring vil erkjende dette. Nu -- Indrømmelsen er videregaaende, -- den gjælder alle Grundlovsforandringer -- nogen Sondring er her umulig. Men noget Tegn til frisk Erindring selv om denne mindre Indrømmelse, er ikke at spore, mindst i de Forhandlinger, der gik forud for 9de Juni. Den Mand, som skulde havt den friskeste Erindring, Sverdrup, nægtede da ligesom allerede i 1878, idet han vendte tilbage til sit oprindelige Standpunkt af 1851 og 1854, enhver

Sanktionsret, -- ja han har udtrykkelig benægtet enhver Indrømmelse af en saadan fra Storthingets Side. Han ytrede 7de Juni, at længe, før han kom i Thinget, var det en opgjort Mening, at Sanktion ikke fornødigedes til Grundlovsforandringer. «Jeg har hellerikke nogensinde», siger han, «næret Tvil om, at denne Forsamling har fasthold det: til Grundlovsforandringer ingen Sanktion.!»

Dette siger den samme Mand, der endnu i 1873 selv som Præsident foreslog Bevilling til et nyt Statsministerembede for det Tilfælde, Grundlovsbeslutningen om Statsholderpostens Ophævelse blev sanktioneret, og som havde deltaget i alle de uforandrede Gjentagelser af Beslutningen i Statsraadssagen, herunder atter erkjendende Sanktionsretten. Ved Sagens Behandling i 1874 ytrede Hr. Sverdrup saaledes (Stortht. S. 246): «Hvis saa det, som vi gjøre i Kraft af den Fuldmagt, som vore Vælgere have givet os, ikke nyder Statschefens Bifald, saa er ikke Ansvaret vort. Vi have tilbudt det Middel, som vi efter vor Overbevisning anse for at være det bedste til Samarbeide; mere staar det ikke til os at gjøre for Tiden.» Og i 1877 (Stortht. S 267): «Og hvorledes Sagen gaar idag og om den vil nyde den Modtagelse fra det andet Hold, der sikrer den sin Plads i Grundloven, det ved jeg ikke.»

Hr. Sverdrup gik 7de Juni 1880 strengt i Rette med Statsminister Stang, -- han saa «med Vemod, at Manden var bleven gammel», «at Aftenskyggerne fordunklede et ualmindeligt Talent», og hvorfor? Jo fordi Stang i 1833 var for suspensivt Veto i Grundlovssager og siden havde forandret Mening, idet han gik over til det absolute. Men Aftenskyggerne havde dog ikke lagt sig saa tæt om den gamle Statsminister, at han glemte udtrykkelig at gjøre opmærksom paa, at han i Løbet af de 47 Aar havde forandret Mening. At Hr. Sverdrup selv for mindre end 7 Aar siden havde havt anden Mening og anseet Sanktion nødvendig, det faar man ei høre noget om!

Det var den Mand, der sagde de bekjendte Ord, at han paatog sig Ansvaret for Forslaget og alle dets Følger.

Altsaa -- Beslutningen af 9de Juni er ei holdbar, hvad enten man henser til selve Grundloven eller til vor konstitutionelle Praxis.

Og Beslutningen er ikke blot urigtig i statsretslig Henseende, -- den er ogsaa høist uklog i politisk -- og navnlig fra Venstres eget Standpunkt. Negtelsen af

Kongens Sanktionsret i saadanne Udtryk, at de endog nærmest er rettede mod ethvert Veto i Grundlovssager, gav det bedste Forsvar, som overhovedet bagefter kunde gives, for Sanktionsnegtelsen; -- den gjorde endnu mere, den gjorde, hvad gjøres kunde for at stanse aldeles den i Menneskealdre efterstræbte store Reform, Statsraadernes Adgang til Thinget. Og den gjorde, hvad gjøres kunde, for at stenge Udsigten til, at Venstre skulde opnaa den Forandring i Regjeringens Sammensætning, som det saa lenge havde tragtet efter.

Beslutningen kan altsaa ikke forsvares, hverken fra Grundlovens eller fra Politikens Standpunkt. Den kan i det høieste kun undskyldes ved Mangelen paa statsretlige Kundskaber og den langvarige Agitation, hvortil der var bleven Tid i det lange Mellemrum, Regjeringens Behandling uheldigvis havde medtaget, -- ved det stærke Tryk, som udøvedes fra de saaledes ophidsede Vælgere og fra Partifæller inden Storthinget, og ved Harmen og Skuffelsen over Sanktionsnægtelsen, da der i sidste Øieblik var opstaaet Forhaabning om en anden Afgjørelse.

Beslutningen af 9de Juni er altsaa ikke skikket til at fremholdes som et Mærke, hvorom det norske Folk skal samles. Man kunde snarere have ventet, at Storthinget selv ved en nøiere Overveielse vilde have opgivet den. Men til denne rolige Overveielse har der ei været Plads. Partistridens Bølger har stedse gaaet høiere; Beslutningen fastholdes som Valgprogram, og det endog i videre Udstrækning, end der fra først af nødvendigvis har været ment.

9de Juni-Beslutningen lider nemlig af en uklar Affattelse -- en Følge af, at to saa ulige Meninger skulde samles i et fælles Udtryk. Det oprindelige Forslag gik du paa, at Beslutningen af 17de Marts 1880 skulde erklæres at være gjældende Grundlov og som saadan ubrødeligen efterleves. Meningen var, at den skulde for Folket erklæres som saadan. Men dette vilde vanskelig gaa, og for at holde Flertallet sammen maatte man stryge Ordene «ubrødeligen efterleves» og tilføre en Anmodning til Regjeringen om Beslutningens Indrykkelse i Lovtidenden, og for at opnaa de 74 Stemmer maatte Forslagsstilleren fortolke den foreslaaede Beslutning som kun indeholdende en Henvendelse fra den ene Statsmagt til den anden, -- ikke som noget Bud til Borgerne, saaledes at f. Ex. ikke Valgbestyrelserne har at læse den op sammen med Grundloven. Alligevel er i 1881 9de Junibeslutningen bleven gjort gjældende i større Udstrækning. Trods hine Udtalelser paa Forhaand blev den da gjennemført i Storthingets Reglement, der nu er affattet, som om Statsraaderne har Adgang til Storthingets

Forhandlinger. Storthinget har derved gjort, hvad det kunde, for ogsaa i Livet at gjennemføre en Grundlovsforandring mod Kongens Protest.

Beslutningen af 9de Juni har ogsaa siden været Udgangspunktet for den Kamppolitik, som Storthinget har fulgt ligeoverfor Regjeringen. Man hører oftere i Storthinget denne kaldt Kampregjeringen; men det er i Sandhed vanskeligt at finde noget Bevis herfor. Siden Sanktionsnegtelsen af 29de Mai 1880, der er langt mere end opveiet ved det Skridt, Storthinget foretog den 9de Juni, har Regjeringen undgaaet Tvistepunkter overalt, hvor det har været muligt uden at opgive vigtige Rettigheder. Det bedste Bevis herpaa er Protokolkomiteens sidste Indstilling, der har maattet gribe til private Personers Udtalelser for at finde Stof nok. Det er kun Modstanden mod Militærkomiteens Samling, Professorgagen til Kand. Ross og Negtelsen af at tage tilfølge Bevilgningen til Folkevæbningssamlagene, man nu har kunnet pege paa. Hvad det første angaar, da var det umuligt for Regjeringen at indrømme Storthinget Ret til at lade Komiteen uden Kongens Samtykke arbeide mellem Sessionerne; det strider ligefrem mod Grundlovens § 80. Naar undtages nogle Enkeltheder -- f. Ex. den Behandling, som i et enkelt Punkt blev Kapt. Jacobsen tildel -- kunde Regjeringen ikke handlet annerledes. Den var jo endog villig til at udbetale Honorarerne til Komiteens Medlemmer, naar Storthinget blot ikke fattede Beslutningen herom i en Form, som indeholdt en Fastholden af dets Ret til at nedsætte Komiteen; men ikke engang herpaa vilde Storthinget gaa ind. Hvad den nævnte Professorgage angik, da var det et videnskabeligt Spørsgmaal, og Regjeringen henholdt sig kun til Flertallet af Universitetets Sagkyndige.

Og ved Negtelsen af at tage tilfølge Bevilgningen til Folkevæbningssamlagene har Regjeringen naturligvis ikke ment at lægge Hindringer iveien for Folkevæbningens store Sag; men hvorledes kunde den vel forsvare Udbetalingen af Statsmidler til en Bestyrelse, der kun bestod af en ubekjendt Privatmand og om hvem man ikke vidste andet, end at den havde indsendt Andragende om Statsbidrag, og at den havde udlovet Præmie for den bedste Melodi til en høist ophidsende Sang? At det saakaldte Veto ved Bevilgninger var et nyt Paafund, er ligesaa usandt, som at Paastanden om det absolute Veto i Grundlovssager er noget nyt. Nei, skal nogen af Partene bære Navnet af Ordet Kamp, maa det vel være det Storthing, som nylig er afsluttet. At gjøre et Forsøg paa at opregne alle de Kamphandlinger, hvorved det har søgt at vise sin Uvillie mod Regjeringen, ja tilsidst mod Kongemagten selv, vilde tage for lang tid. Det er ogsaa overflødigt; de er i Alles friske Minde.

Alligevel opfordres nu Vælgerne af Venstres Førere til at støtte denne Kamppoltik -- først og fremst ved at hylde 9de Junibeslutningen, for derved at gjøre Ende paa Striden. Ja, Vælgerne er endog paa Forhaand gjort til Domstol i dette store Tvistspørgsmaal mellem Statsmagterne -- ikke blot af mange Talere og af Folkemøder, men af Storthingspræsidenten selv, naturligvis i det Haab, at Dommen skal være gunstig for Storthingsmajoriteten. Om denne Sag heder det i hans Tale paa Lillestrømmen: «Har Folket tilkjendegivet sin Villie i lovlige Former, og dets Villie er tilstrækkelig konstateret, f. Ex. ved gjentagne Valg, da er det Kongens Pligt at underordne sin Overbevisning under Almenvillien». Ja, en saadan Tale kunde der kanske være noget i, naar det gjaldt et almindeligt Reformspørgsmaal. Men her er der Tale om en Fortolkning, -- om hvad der i et stort Punkt er Grundlovens sande Indhold. Og i sin Overbevisning om, hvad der er gjældende Ret, kan Kongen ikke lade sig beherske af et Flertal. Der er intetsomhelst enten i Grundloven eller i den konstitutionelle Forfatnings Aand, der berettiger en saadan Paastand. Og der er heller ingen indre Sandhed i den. Tvertimod, netop i et saadant Spørgsmaal ere Vælgerne mindst skikkede til at være Domstol. Jeg er i ethvert Fald ikke istand til at smigre denne Forsamling med det samme, som en bekjendt Venstretaler har sagt ligeoverfor et Folkemøde «at Enhver her er ligesaa dygtig til at fortolke Grundloven som det juridiske Fakultet» - uagtet Beskedenhed maaske skulde byde mig at gjøre det. Der er ikke paa langt nær og vil heller ikke lettelig blive den Oplysning hos den store Vælgermasse, at den skulde kunne have nogen særdeles begrundet Mening om enhver omtvistet Grundlovsfortolkning. Jeg lægger det Spørgsmaal paa Forsamlingens Samvittighed, om Enhver af Eder her mener at have en saa sikker Mening om Grundlovens rette Fortolkning i Vetospørgsmaalet, at den skulde være skikket til sammen med andre Ligestilledes at udgjøre den Domm hvorefter Statsmagterne skulde bøie sig. Jeg tænker, at mangen af Eder vil være ærlig nok til at svare Nei og til at indse, at det Spørgsmaal faar Statsmagterne udkjæmpe sig imellem. Denne Tale om Vælgernes Dom er derfor i denne Sag aldeles umulig. Vælgerne har kun at vælge Storthingsmænd, ikke at dømme mellem Statsmagterne. Men det er rigtignok saa, at Udfaldet af dette Valg kan have Indflydelse paa Kampen. Et Gjenvalg af det sidste Flertal, kanske endog med Forstærkning, er unegtelig en Opmuntring til at fortsætte med Kamppolitiken. Og det er da ikke at undres paa, at vi i Valgtalerne den 4de Juli faar høre de samme ophidsende, forvrængende Fremstillinger af det absolute Veto ved Grundlovsforandringer for ret at gjøre Indtryk paa Vælgerne. Storthingspresidenten gjentager denne kjendte Tale om, at det gjælder her at

fastholde «Raadigheden over Forfatningen», som er «ensbetydende med Folkets Selvstændighed, Frihed, Fremgang, Ære og Lykke», og «kan ikke fatte, at nogen sand Nordmand kan tænke annerledes». Og Lagthingspræsidenten har paa Stiklestad udtalt sig endnu langt voldsommere: det var at byde os Husmandskaar; det var at tage Odelen fra Bønderne, at kræve det absolute Veto; det var at paatrykke os Ufrihedens og Uselvstændighedens Provinsmærke!

Dette er stærke Ord mod en stor Del af Landsmænd. Thi naar Kongen har udtalt sin Overbevisning at ville holde fast ved Vetoet, saa har han ikke blot paa sin Side Fortidens Storthing, men ogsaa Tusinder af nulevende Nordmænd, myndige Mænd, som elske sit Fædreland og dets Forfatning lige saa fuldt som hine, Tusinder ogsaa af de Odelsbaarne, der ikke ønske Husmandskaar hverken for sin Gaard eller for sit Land, men som vil bevare Friheden baade mod oven og neden!

Thi der er ingen Sandhed i den Tale, at Nødvendigheden af Kongemagtens Samtykke til Forandringer i Forfatningen er nogen Fare for denne Forfatning. Det gjelder ikke her at indrømme en enkelt Mand Ret til at stnadse Udviklingen mod det hele Folks Villie -- end langt mindre at indrømme et andet Folk Adgang til at standse den. Men det gjelder i det høieste kun, om der skal et større eller mindre Flertal, en noget længere eller kortere Tid til at drive en Forfatningsforandring igjennem. Nu i vore Dage er der ikke længere Tale om, at nogen Regjering vil kunne anvende et Veto, naar det er givet, at kun en forsvindende Del af Folket er imod Forandringen. End mindre er der nogen Fare for, at det svenske Folk skulde blande sig i vore indre Anliggender og derfra blive øvet noget Tryk paa Kongemagten. Der er ikke det ringeste Tegn dertil efter den lange Erfaring at dømme, efter det svenske Folks trofaste og loyale Sindelag. Og om det mod al Forventning skulde ske, skulde det vel vise sig, at vi havde Kraft nok til at hævde vor Selvstændighed; netop naar man har Tro paa det norske Folk, maa man tænke saa. Lad være, at en Forandring gjennem Anvendelsen af det absolute Veto kan blive noget for længe forhalet, saaledes som Tilfældet det var med Statsraadssagen. Det kan dog kun have tilfølge en kort Udsættelse og den Virkning, at Mindretallet bliver end mindre, at de vigtigste og fasteste Love, nemlig Grundlovene, saa meget mere blive Frugten af den almindelige Folkeoverbevisning.

Der er ingensomhelst Grund til af Throntalen at slutte noget andet og i den se en Erklæring om, at Kongen aldrig vil sanktionere nogen anden Beslutning i

Statsraadssagen end den, der indeholder de af ham foreslaaede Garantier. Hvad Throntalen derom siger, er kun er Forsvar i Anledning af den forrige Sanktionsnegtelse og imod den Beskyldning, at han ikke skulde have villet imødekommet Storthinget. Der siges kun, at Kongen fremdeles anser hine Garantier for at være af særdeles Betydning, -- aldeles ikke, at han anser dem som nødvendige Vilkaar; der forekommer her intet om den urokkelige Fastholden, som siden kommer frem, hvor der handles om selve Sanktionsretten.

Men om der selv med det absolute Veto yderst sjelden vil kunne blive Tale endog om 3die, for ikke at nævne 4de Gangs, Veto paa en Grundlovsbeslutning, saa har det dog sin store Betydning som Sikkerhedsmiddel mod uheldige Forfatningsændringer, at Kongens Samtykke er nødvendigt. Thi Vetoets blotte Tilværelse, Muligheden af dets Anvendelse, leder til større Maadehold i de Beslutninger, som forelægges til Sanktion. Et blot suspensivt efter Grundl. § 79 har aldeles ikke denne Virkning. Thi som Erfaring viser, indeholder denne § en Fristelse til at gjentage Beslutninger uforandret for at drive dem igjennem mod Kongemagtens Motstand; dette kommer i stærke Partitider til som et forstyrrende Moment, forstyrrende den rolige, upartiske Behandling af Sagen selv.

Vælgerne kan saaledes tage med Ro Beskyldningen for, at de ei er sande Nordmænd og ei elske vor Forfatning, om de er for det absolute Veto. Men ganske vist maa vi vente, at saadanne ophidsende Fremstillinger ville have sin Virkning udover Landet. Det ligger derfor nær at tænke paa Muligheden af et nyt Storthing, hvis Flertal vil fortsætte det forrige Storthings Kamppolitik og stille som sit første Maal at drive igjennem 9de Junibeslutningen og opnaa et Regjeringsskifte, saaledes at de nye Statsraader anerkjender Statsraadernes Adgang til Storthingets Forhandlinger som gjældende Grundlov og derfor indfinde sig i Thinget, uden at nogen ny Grundlovsbeslutning derom bliver fattet og sanktioneret.

Der er derfor al Opfordring til at undersøge, hvilke Magtmidler et saadant Storthing har til sin Raadighed. De ere nævnte af Lagthingspræsidenten paa Stiklestad: «Rigsrettens skarpe Vaapen» og en mere bestemt derfor mere virksom Brug af Bevilgningsnegtelserne. -- Hvad de sidste angaar, saa tror jeg, at de er et tveægget Sverd, som let kan vemde sig mod den, der svinger det. Jeg har ved disse Negtelser uvilkaarlig maattet tænke paa de pavelige Interdikter i Middelalderen; for at tvinge en gjenstridig Fyrste belagde Paven hele Folket med

Interdikt; Folket skulde lide for Fyrstens Skyld, og Folkets Lidelser skulde tvinge ham til at give efter. Men af Middelalderens blinde Tro paa Paven existerer ikke meget i vor Tid, og det er nok temmelig tvilsomt, om det lidende Folk nu vil forstaa, at det lider for Fyrstens Skyld. Vi har allerede nogen Erfaring om det. Vi har jo endog set Bevilgning negtet i Tilfælde, hvor det, som Ordføreren for en Negtelse selv sagde, «gjaldt Medmenneskers Liv eller Helbred». Jeg tror ikke, at disse Negtelser har gjort mange Venstremænd. Efter hvad der berettes, har Negtelsen af Fyre for Søfarende ikke just vakt nogen for Venstre behagelig Opsigt i Sødistrikterne; det skal ikke have formildet Indtrykket fra Flagsagen. Og hvad Negtelsen af et nyt Anatomikammer og andre Bevilgninger til Universitetet angaar -- saa kan jeg selv tale lidt derom. Sympathien for Venstre, kan jeg forsikre, er ikke bleven høiere derved. Selv akademisk dannede Hjerner har vanskelig for at forstaa, at de medicinske Studerendes Helbred lider for Regjeringens Skyld, naar Storthinget afslaar en kgl. Prop. om Bevilgning til Anatomikammer.

Fortsættes der med saadanne Negtelser -- lider flere og flere Dele af Folket paa den Maade -- ja da vil det kanske heller komme til at gaa den modsatte Vei af, hvad Venstreførerne have tænkt, og ialfald lede til, at flere og flere, som forhen have staaet kjølige ligeoverfor den nuværende Regjering, slutter sig nærmere om den til Forsvar. Vi har allerede Erfaring nok derom baade i og udenfor Storthinget.

Men endnu mere gjælder dette om Anvendelsen af «Rigsrettens skarpe Vaaben». Den Mand, som sidst var Lagthingets Præsident, -- der saafremt det forrige Flertal kommer til at raade, kan blive det igjen, og altsaa kan blive denne Rigsrets Præsident -- han er det, som blandt Andre har peget paa dette Vaaben. Meningen er naturligvis, at Rigsretten skal dømme Statsraaderne fra Embedet, saa at man derved bliver af med dem -- thi en Mulkt kunde jo ikke hjælpe. Man forstaar, at Dommen hos denne Rigsrettens mulige Præsident er afsagt paa Forhaand. Og Meningen er jo ogsaa, at man skal faa sammensat en Domstol, hvis Flertal har afsagt Dommen paa Forhaand. Det er saa ofte fremhævet, hvor uretfærdig hele denne Fremgangsmaade er, at jeg her kan være kort. At udsætte aarevis, og det -- som der er Føie til at tro -- for en Del ialfald af den Grund, at den nuværende Domstol ei antages at ville fælde, -- at vælge Domstolen saaledes, at den bliver overveiende besat af de Anklagedes Motstandere, der haabes at ville fælde dem, -- det har altid med Rette været dømt haardt af Historien. Og det bliver ikke bedre, om det er en Folkeforsamling, som gjør det, i stedet for en

Enevoldshersker; det ene Tyranni er ikke bedre end det andet. -- Det er dog forøvrigt vel ei saa sikkert, at man opnaar Fældelse selv paa den Maade. Det maa vistnok indrømmes, at man har forberedt Sagen med stor Betænksomhed. Den Del af Rigsretten, hvorfra man mest har frygtet Frifindelse, nemlig Høiesteret, har man berøvet 2 af 11 Medlemmer ved indtrædende Ledighed. Denne Inddragen har væsentlig været forsvaret dermed, at disse Poster er unødvendige for Rettens Arbeide. Men det kan aldrig glemmes, at første Gang, da Sagen bragtes paa Bane, blev af Hr. Sverdrup fremhævet Hensynet til Høiesterets Stilling i Rigsretten. Fra det andet Standpunkt, at Posterne ikke skulde tiltrænges af Hensyn til Arbeidet i Høiesteret, kan Inddragningen ogsaa umulig forsvares. Høiesterets Betænkning og Kjendsgjerningerne selv tale her ugjendriveligt. Høiesteret sidder endnu med sit anstrengende Arbeide uden at have kunnet tage de høist nødvendige Ferier, og alligevel maa, naar Sessionen om nogen Tid afsluttes, en stor Mængde Sager udsættes. Det er atter Borgerne, som her lider, idet de med sine Retssager maa vente aarevis paa endelig Dom. Det har været sagt, at det er tilfældige Omstændigheder, at det er de nuværende Assessorers høie Alder, som gjør, at Arbeidet gaar tungere og langsommere. Jeg kan her aflægge et personligt Vidnesbyrd. Jeg har havt den Ære i nogle Aar at være extraordinært Medlem af Høiesteret -- i de sidste 2 Aar har jeg dog maattet frasige mig dette Hverv -- og jeg kan med Sandhed sige netop om den ældre Del af Assessorerne, at jeg misundte dem deres Arbeidskraft og beundrede den Lethet, hvormed de arbeidede. Nu, denne Inddragning vil snart faa sin Virkning. Den ene Post er allerede bortfaldt, og inden der kan blive Tale om, at Rigsretten kan træde sammen, vil Venstres Maal rimeligvis være naaet, idet nemlig ogsaa den anden Post vil være ledig[1]. Der vil altsaa blot være 9 Medlemmer af Høiesteret, -- afgjort i Mindretal mod Lagthinget, selv om man tænker sig 1/3 af dette udskudt af den Anklagede efter Grundlovens § 87. Alligevel vil det -- jeg vender tilbage dertil -- ikke være sikkert, at man opnaar Fældelse, selv om Lagthinget kun besættes med Venstremænd. Selvfølgelig kan ikke Høiesteret -- som af nogle antydet -- forstyrre Retten ved at negte sin Deltagelse i den. Høiesteret gjør naturligvis sin Pligt og deltager, hvor forkastelig end den Fremgangsmaade er, som har istandbragt Rigsretten. Men det er dog vel tvilsomt, om enhver Venstremand i Rigsretten, naar det kommer til Stykket, naar han skal dømme under den ansvarsfulde Ed om alene at have Gud og Retfærdighed for Øie og ei lade sig lede af Had eller Avind, -- om han da vil antage det retfærdigt at dømme som Forbrydere fra Embedet Mænd, der i Hæderlighed høre til de første i Landet, Mænd, der have handlet efter sin bedste Overbevisning og -- hvad Retsspørgsmaalene angaar -- overenstemmende med

de fleste Videnskabsmænds Fortolkning og, i det vigtigste, tillige med Storthingets tidligere Udtalelser.

Men selv om det lykkes at faa en saadan Domfældelse, tror man da dermed at have opnaaet sin Hensigt -- et Statsraad efter Ønske, som vil lystre 9de Junibeslutningen? Nei. Statsraaderne vil derved kun blive gjort til Martyrer. Man vil skaffe dem en langt varmere Medfølelse end nogensinde før. Selvfølgelig maa Statsraaderne adlyde Dommen og -- hvor uretfærdig den end er -- aftræde. Men dermed er ei Sagaen ude. Thi Kongen har fremdeles Retten til at vælge sine Statsraader, og han vil da visselig blive end mindre tilbøielig end før til at tage dem blant 9de Junimændene, Ophavsmændene til en saadan Dom.

Det er derfor langt fra, at endog dette skarpe Middel skal kunne virke til Maalet. Tvertom, det vil være skikket til at aabne Øinene for Venstrepolitikens Daarlighed. Fra et ensidigt Partistandpunkt kunde man derfor endog være fristet til at ønske et saadant Udfald. Men vi ønske det naturligvis ikke; thi en saadan Dom vilde være en Skam for vort Fædreland og da navnlig for vort Storthing, og hvor meget vi end misbillige det enkelte Storthingsflertals Færd -- vi elske og ære dog vort Storthing som vor vigtigste Statsmagt, som den Forsamling, der skal være den bedste Repræsentation for vort Folk og dets offentlige Liv. Vi kan derfor ei ønske noget, der vilde bidrage saameget til at nedsætte dets Agtelse.

Men om end saaledes et vordende Storthing, sammensat som det nuværende, neppe vil have Magtmidler til at drive sin Krig igjennem, saa er det dog klart, at en Fortsættelse af Kamppolitiken vil gjøre Kampen endnu haardere og lade den gribe end mere forstyrrende ind i alle Landets Forhold. Dette er vel at betænke, naar Vælgerne opfordres til at støtte denne Politik. Thi i vort lille Samfund trænges vel et Samarbeide mellem Statsmagterne for at løse de mange store Opgaver, der foreligge. De har noget bedre at gjøre end at kaste Tiden bort med evindelige Stridigheder om Fortolkningspørgsmaal. Men det Samarbeide, som trænges, vil kun udskydes til en fjernere Fremtid, hvis Vælgerne støtte Kamppolitiken, og navnlig vil den Reform, som især har været nævnt i denne Forbindelse -- Statsraadssagen -- blive end mere forhalet. Kun ved en ny, sanktioneret beslutning kan den fremmes -- ikke ved Fortsættelse af 9de Junipolitiken.

Men end nødvendigere bliver det, at Storthing og Regjering rækker hinanden

Haanden -- at Kamppolitiken ophører, naar vi ser, hvad der foregaar udenfor Storthinget. Jeg mener, at her giver Øieblikket størst Anledning til alvorsfuld Stemning. Det gaar ei an at lukke Øinene for, at revolutionære Meninger udbredes blant Folket i vide Kredse. Det har været sagt af Venstremænd, at dette kun sker af en enkelt Mand. Men selv om det kun var denne enkelte Mand -- Bjørnson og hans Virksomhed er i sig selv betydningsfuld nok til at kræve Opmærksomhed. Men det er langt fra blot denne Enkelte. Hans Foredrag om Folkesuveræniteten, der tilvisse hviler paa revolutionær Grund, er nu, som han selv ikke uden Føje siger, «ikke en Enkeltmands Tanke; den er Tusinders Vished om det norske Folks Husbondsret». Men der er ogsaa andre Vidnesbyrd. Naar han utilhyllet fremstiller Folkets uindskrænkede Ret til Revolution, hilses han af de ledende Venstreblade som den, der udtaler det norske Folks levende Tanker. Og vi ser samtidig de samme Blade gjøre alt sit for at vænne Folket til Revolutionstankerne, -- at fjerne den Frygt for disse, som dets kristelige Opdragelse har givet det -- ikke blot ved at undergrave denne kristelige Indflydelse, men ogsaa ved at skrive Historien om igjen og fremstille vore Fædres Storverk i 1814 som Revolution. Men hvad der end mere gjør det umuligt her at lukke sine Øine, er det sidste Møde paa Stiklestad under Forsæde at Lagthingets Præsident -- en Mand, hvis Meninger vistnok deles af den videregaaende Del af Storthingets Venstre. Paa dette Møde har et Par Tusinde med Jubel hørt Talen om «at slaa Regjeringen ned» paa Grund af Throntalen, og «at Folket maa opgive Kongedømmet, naar dette ikke vil opgive det absolute Veto». Og Mødets Ordfører, Lagthingets Præsident, fremhævede selv, at man med Flid havde valgt til Mødested Stiklestad med dets Kampraab, «dets Valgprogram døbt i Blod» som han omskrev det i tidmæssig Stil. Ja, vi kjende Kampraabet, det Kampraab, der her er tænkt paa: Bondemænd frem mod -- Kongen! Og for at der skal være saa meget mindre Tvil om Meningen, har Lagthingets Præsident sat Stiklestadmødet d. 4de Juli i Forbindelse med Aarsdagen for den nordamerikanske Uafhængighedserklæring og fremhævet som uimodsigelig Sandhed den Hovedindhold, «at ethvert Folk har Ret til selv at bestemme sit Styre og selv at forandre Formen for Styret overensstemmende med hver Tids Behov». Dette (forøvrigt en ikke ganske nøiaktig Gjengivelse af Erklæringen) er i Virkeligheden Revolutionens Princip; thi ved Folket mener hin Erklæring Undersaatterne, og der spørges ikke efter Statsmagternes Samtykke -- hverken Folkeforsamling eller Konge. «Stiklestad og 4de Juli!» heder det i Talen, «jeg peger derpaa som indeholdende et helt Program for hvad der foregaar rundt om os. Dagens Strid, hvad er den andet end Folkets Strid mod Folkets Tjenere om Folkets Ret til selv at bestemme sit Styre».

Naar saadanne Tanker udtales ved en saadan Leilighed af en saadan Mand, naar Ord, der vække Tanker, saa uhyggelige, som de vel kan være, fremføres, da er der i Sandhed Grund til alvorlig Stemning, og med dette for Øie kan det ikke negtes, at Storthingets Holdning her er af største Betydning. En Optræden af Storthinget, der ikke blot værner Friheden mod oven, men lige saa fuldt mod neden, et Storthing, der ikke blot taler om, men vil Samarbeide med Regjeringen og rækker denne Haand til Modstand mod fælles Fiender -- kan virke i høi Grad beroligende paa Folkestemningen. Men lige saa vist er det, at en fortsat Kamppolitik vil drive Ophidselsens Bølger udover Folket landt videre, end de kan styres af dem, der indbilde sig at være dets Ledere. Thi der er en levende Vexelvirkning mellem Storthinget og Folket. Ligesaavist som Storthinget har været under stærk Paavirkning af Ophidselsen i Folket, ligesaafuldt er Indflydelsen gjensidig, og den søger for en stor Del Næring fra Storthinget.

Men er der end, naar vi ser ud over den nærmeste Fremtid, Grund til Bekymring for dem, der ønske den nuværende Forfatning i sine Hovedtræk bevaret under en jevn fredelig Udvikling som i den lykkelige Tid, vi har levet i siden 1814 -- saa er der dog langt fra Grund til Mishaab. Netop fordi den nuværende Stemning for en stor Del har sin Rod i en unaturlig, kunstig Ophidselse, -- i forbigaaende Forhold, -- i Mangel paa Oplysning, -- er der godt Haab om Bedring, naar hver Mand, som dertil har Leilighed Evne, arbeider paa egen og andres Oplysning. Det gjælder at møde de radikale Bestræbelser ganske anderledes end hidtil sædvanlig; man maa ikke lægge Hænderne i Skjødet og sukke over de sørgelige Tider eller alene overlade til andre at handle. Vi maa vise, at vor Vedhængen ved Forfatningen ikke er grundet i dorsk Konservatisme, men i en levende Overbevisning. Men da maa der arbeides med Kraft, Udholdenhed og kanske fremfor alt Frygtløshed. Jeg har mangen Gang været slaaet af Sandheden i en af vore Digteres Ord, at Frygt er en Nationalegenskab hos os. Navnlig har jeg været slaaet af, at den samme Tanke ogsaa findes i den gamle Gulathingslov, der forbyder Lendermændene at sidde i Nærheden af Lagretten, for at ikke denne derved skal blive paavirket. Tingen er, at den moralske Feighed fra tidligere Dage endnu sidder temmelig stærkt igjen hos os efter henved tusinde Aars Forløb og avler Frygt for den Mægtige, -- især den Mægtige som heder Flertallet og Pressen. Men arbeide vi med Kraft, Udholdenhed og Frygtløshed, da kan vi ogsaa arbeide med Haab. Vi skal sikkerlig faa at se, at hvad der nu synes at være en saa overordentlig udbredt Bevægelse, ikke er saa dybtgaaende i Virkeligheden,

som det kan se du til; ja vi kan endog have det Haab, at netop de vidtgaaende radikale Meninger vil lære mange Venstremænd, at der gives andre og større Farer end det absolute Veto.

Men selv om vort Arbeide ingen Betydning skulde have i den nærmeste Fremtid, og det forestaaende Storthingsvalg faa et lignende Udfald som det forrige, saa er det ikke af mindre Vigtighed. Thi der er ikke her Tale om et Arbeide for idag eller imorgen, men for Folkets Fremtid. --

Den norske Grundlov har ikke, som enkelte af dens Forgjængere i hin Tid, gjennem høitidelige og udtrykkelige Ord lagt Omsorgen for dens Bevarelse Borgerne paa Hjerte. Men man kan dog med Sandhed sige, at den har stiltiende lagt Forfatningens Bevarelse fortrinsvis i Bøndernes Hænder. Det norske Folk har altid fornemmelig været et Bondefolk, og om end Grundlovens Forfattere især var Embedsmænd, saa havde de en stærk Tro paa dette Bondefolk, hvem de gav den langt overveiende Andel i Folkeforsamlingen. I deres Haand ligger ikke blot at stanse Forandringer i Forfatningen, men ogsaa at opdrive det for disse nødvendige stærkere Flertal. De norske Gaardbrugere har nu endog en Magt større end naturligt efter Befolkningens Udvikling siden 1814. Det er derfor kun retfærdigt, at de dele noget med andre Samfundsklasser. Men saavel Folkets Historie som den overveiende Betydning, Bønderne altid vil have i Folket, kalder dem til at bevare Overvegten i Folkeforsamlingen. Og deri skulde ogsaa en af de bedste Garantier for en jevn Udvikling af vort offentlige Liv ligge. Det nuværende Forhold, at Landsrepræsentanterne slutter sig endog til de radikale Meninger, medens de overlader Byrepræsentantene at sørge for Konservatismen, er altfor unaturligt til at kunne blive langvarigt. Vi maa være forberedt paa, at især de større Byer hos os som i andre lande kommer i de radikale Partiers Vold. Men vi vil i det længste overenstemmende med Historiens Erfaring haabe, at den jordbrugende Befolkning ogsaa i vort Land vil komme til at danne Forfatningens sikreste konservative Støtte.

Og jeg slutter med at fremhæve dette her i Midtpunktet af vore mægtigste Landsbygder, -- her ved Bredden af denne herlige Indsø, som vor store Digter i sin Begeistring har kaldt Norges bankende Hjerte, -- her ved de samme Lande, der skylle op til det Eidsvold, hvor vor Forfatning grundlagdes i den spirende Vaardag!

[1] Dette er nu blevet Tilfældet ved Ass. Løvenskjolds Død.

Kilde
Professor Auberts Foredrag i det politiske Møde paa Hamar. Særtryk af Hamar Stiftstidende 1882.

Emneoversigt
Foredrag, Venstre, Veto

URI
https://www.virksommeord.no/tale/braendpunktet-i-oieblikkets-politiske-stilling